

ZAMONAVIY RANGTASVIR VA UNING O'ZIGA XOSLIGI

Abdualolov Sardorbek Abdualol o'g'li

Andijon davlat universiteti San'atshunoslik fakulteti "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrası mudiri

Annotasiya: *Rangtasvir inson hissiyotlari va xarakterining murakkab dunyosini aks ettirishi bilan birga tabiatning nozik o'zgarishlari, fantastik obrazlar va falsafiy fikrlarni berish xususiyatiga egadir. Rangtasvir - rang san'ati, rangtasvir tarixi, rangtasvir janrlari, Rangni tushunish va uni qabul qilishdagi jarayonlar keng yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Rangtasvir, rassom, go'zallik, kartina, tarix, dekorativ, San'atshunoslik.*

Аннотация: *Живопись отражает сложный мир человеческих эмоций и характера, а также тонкие изменения природы, способность передавать фантастические образы и философские идеи. Живопись - искусство цвета, история живописи, жанры живописи, процессы понимания и восприятия цвета.*

Ключевые слова: *Живописец, живописец, красота, живопись, история, декоративность, искусствоведение.*

Abstract: *Painting reflects the complex world of human emotions and character, as well as subtle changes in nature, the ability to convey fantastic images and philosophical ideas. Painting - the art of color, the history of painting, the genres of painting, the processes of understanding and perceiving color.*

Key words: *Painter, painter, beauty, painting, history, decoration, art history.*

Zamonaviy rangtasvir orqali ijodkor borliqda bo'layotgan jarayonlarni badiiy yechimlari orqali o'z ijod namunasida ifodalab beradi. Demak ko'rinib turib tiki glaballashuv jarayonlar, axborot texnikalarini rivojlanishi, olib borilayotgan islohatlar hammasi ijodkorga tasirini o'tkazadi. Rangtasvir shunday tushunchaki uning maxsulini inson tinglamaydi yoki o'qimaydi balki ko'rish orqali ongli ravishda idrok qiladi. Shu jihatlari bilan insonlarga tasir o'tkazish jixatidan boshqa san'at turlaridan yuqoriroq turadi. Dunyodagi ob'yektlar, voqea va hodisalarning turli tumanligi va rassomlardagi ularga bo'lgan qiziqishning kuchayib ketishi XVII asrga kelib rangtasvirda turli tuman janrlarning paydo bo'lishiga olib keldi. Bo'lar portret, manzara, natyurmort, animalistik, afsonaviy, tarixiy, batal va maishiy janrlar edi. Rangtasvir asarida janrlar yoki ularning elementlari aralashib kelishi mumkin. Masalan, natyurmort va manzara portretni muvaffaqiyatli to'ldirishi mumkin.

Rantasvir juda qadimiy san'at. Uning asoslari qoyadagi tasvirlardan boshlanadi. Antik davr rassomlari rangtasvir asarlarida juda katta ta'sirchanlikka erisha olishgan, bu naturaga katta diqqat e'tibor qarashdan, shu bilan birga rangtasvir texnologiyasiga kiritilgan yangiliklar bilan bog'liq bo'lgan. O'rta asrlarda turli janrlardagi kartinalarning yaratilishi rangtasvir tarixini boyitdi. Keyingi yuz yilliklardagi turli

oqim va yo'nalishlarda ijod qiluvchi rassomlarning ijodiy izlanishlari juda ko'plagan yangi rangtasvir oqimlarini (realizmdan abstraktsionizmga) vujudga keltirdi. Quyi paleolit davrida yashagan odamlarning ijodida ularning hayvonlar dunyosi, tabiat haqidagi tasavvurlari o'z aksini topgan. Bu tasvirlarda asosan ov manzaralari aks etgan. Qoyalarda faqat rangtasvir asarlarigina emas, balki grafik va bo'rtma qoya tasvirlari ham saqlanib qolgan. Ibtidoiy davrlardagi qoya rasmlari o'zining mukammalligi, hayvonlar anatomiyasi, harakatining, jun fakturasining aniq berilishi va obrazli ta'sirchanligi bilan bizni hozirgi davrgacha lol qoldirib kelmoqda. Tasvirlar ma'naviy madaniyatimizni avloddan-avlodga yetkazishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi.

Antik davrlarda rassom dunyoni qanday ko'rsa o'shanday tasvirlashga harakat qilgan. Yorug'-soya printsiplari, perspektiva elementlari, hajmli-fazoviy rangtasvirning paydo bo'lishi shular bilan bog'liq bo'lgan. Yunon rassomlari inson tanasining tuzilishi, proporsiyasi, harakat plastikasini o'rganishgan. Rassomlar freskalardagi yunon vazalarida insonning haqiqiy realistik tasvirlarini tasvirlashga erishishgan. Rangtasvir asarlarida borliqni tasvirlashning yangi imkoniyatlari paydo bo'ldi. Turar joylar, maqbaralar, ibodatxonalar va boshqa inshootlar rangtasvir asarlari bilan bezatilgan. U arxitektura va xaykaltaroshlik bilan badiiy, kompozitsiyani tashkil etgan. O'rta asr rangtasviri diniy mazmunga ega bo'lgan roman davri va asosan gotika davrida san'at sobor uchun xizmat qilgan, shuning uchun ham rangtasvir asarlari bilan faqat soborlar bezatilgan. Undagi ranglarning jarangdorligi, asosan lokal ranglar ishlatilishi, konturlarining ta'sirchanligi bilan ajralib turadi. Kartina va freskalarining foni shartli, neytral yoki tillarang bo'lgan, Ranglarning simbolikasi katta rol o'ynagan.

Gotika rangtasvirida vitraj san'ati eng katta o'rin egallagan. Intererining sirli ko'lagasida oynalarni to'ldirib turuvchi vitrajlar yorqin ko'k, sariq, qizil ranglar bilan jilvalangan. U o'zgacha bir ruxiy sharoitni bergan. Hozirgi davrda Shartr soborida vitrajlarining eng go'zal namunalari saqlanib qolgan. Gotika davri - kitob miniatyurasi va boshqa dekorativ - amaliy san'at turlarining gullagan davri bo'ldi. Quyi gotika davri portretlari o'zining individual xususiyatlari, obrazlarining yuksakligi bilan ajralib turadi. Gotika san'atida psixologik tushkinlikdagi lirizm va tragizm, yuksak ma'naviyat va sotsial satira, aniq hayotiy tuzatishlar va fantastika organik ravishda bog'lanib kelgan. Jamiyatda rassomlarga bo'lgan munosabat o'zgarib ketdi. Ularning mehnati e'tiborga olinib boshlandi.

Uyg'onish (Renessans) - jahon san'ati rivojida eng buyuk davrlardan biri hisoblanadi. Uyg'onish davri Garbiy va Markaziy Yevropa mamlakatlari madaniyati tarixida o'rta asr madaniyatidan yangi davr madaniyatiga (Italiyada - XIV-XVI asrlar, boshqa mamlakatlarda - XV-XVI asrlar) o'tish davri bo'ldi. Uyg'onish davri ideallari insonparvarlik dunyoqarashi asosida ko'rildi. Yangi tarixiy davrda antik davr merosiga qiziqish kuchayib ketdi. Rassomlar u davr asarlaridan faqat nusxa ko'chirib qolmasdan. Balki yangi pozitsiyada turib ko'zdan kechirdilar. Inson va uni o'rab turgan dunyoni o'rganishga yo'naltirilgan insonparvarlik san'at printsiplari rivojlandi. Real

dunyo va inson eng katta boylik sifatida ko'klarga ko'tarildi. Bu yangi sistema ko'pchilikda qiziqish uyg'otgan plastik san'atda munosib o'rin egalladi.

Tasviriy san'at turlari rorasida rangtasvir eng asosiy egalladi. Ayniqsa monumental (freska) rangtasviriga qiziqish orta bordi. Diniy va mifologik mavzulardagi rangtasvir kompozitsiyalarida portret, maishiy va tarixiy ko'rinishlarda dunyoviy uyg'unlik, antropotsentrizm (inson koinot markazida) o'z aksini topdi. Bu fikrlar Leonardo da Vinchi ijodida to'liq o'z aksini topdi. Masalan, "Joqonda" (Mona Liza) asarini o'sha davr simvoli sifatida ko'rish mumkin. Rangtasvirchilar yuksak mahorat bilan madonnalarni tasvirladilar. Ular bu yorqin, esda qoluvchi obrazlari orqali dunyoviy go'zallikni tarannum etishgan. Uyg'onish davri rassomlari ijodining markazida mustaqil, hartomonlama rivojlangan shaxs turgan. Yangi tasviriy sistema naturani urganish asosida ko'rildi. Hajmni tushunish va uni yorug'-soya yordamida masalasini Mazachcho birinchi bo'lib ilgari surdi. Ilmiy asoslangan chiziqli va havo perspektivasi, yorug'-soya qonuniyatlari yaratildi. Bu Yevropa san'ati (Frantsiya, Ispaniya, Germaniya, Angliya, Rossiya) ning keyingi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Uyg'onish davri buyuk insonlari: Leonardo da Vinchi, Rafael, Mikelandjelo, Jorjone va Titsian, Tintorettolar o'z ijodlarida davrning yangi dunyo qarashini aks ettirdilar. Niderlandiya, Frantsiya va Germaniya (XV-XVI asrlar) san'atining rivojlanishini Shimoliy Uyg'onish deb yuritiladi. Rangtasvirchilardan Yan Van Eyk, katta P.Breygellarning ijodi o'sha davr san'atining cho'qqisi hisoblangan. Uyg'onishining buyuk rassomlaridan biri A.Dyurer hisoblangan. Ma'naviy madaniyat va san'atdagi Uyg'onish davri Yevropa san'atining keyingi rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatdi. Unga qiziqish hozirgi davrda ham saqlanib qolgan. XVII-XVIII asrlarda Yevropa rangtasvirining rivojlanish jarayoni murakkablashib ketadi, o'z an'analari va xususiyatlariga ega bo'lgan milliy maktablar vujudga keladi.

Rangtasvirda psixologik muammolar chuqurlashib ketadi. Insonni o'rab turgan atrov-muhit, kundalik hayotga va real voqea - xodisalarga murojat qilish rangtasvirda ham janrlarning paydo bo'lishiga olib keldi. Bu janrlar manzara, natyurmort, portret, maishiy janr va xakozolar edi. San'atda turli stildagi yo'nalishlar yaratildi. Barokko stili Yevropa san'atida XVI asr oxiridan XVIII asr o'rtalarigacha bo'lgan davrda shakllandi. U Italiyada tugilib, Renessans davridan keyin boshqa mamlakatlarga yoyilib ketdi. Barokko stilining asosiy belgilari - tantanavorlik, ulug'vorlik, dinamika hisoblanadi. Barokko stilida chizilgan san'at asarlarida hayot mohiyati - ko'rash harakatda aks ettiriladi. Barokko san'ati bevosita inson psixologiyasiga, uning his-tuygulariga qaratilgan san'atdir. Unda ekspressiv chiziqlar va yorug'-soyalar o'ta keskin shaklda olingan bo'lib, asar kompozitsiyasining ta'sir kuchini yanada oshiradi. Barokko stilida turli san'atning yagona ansamblga birikib ketishini ta'kidlab o'tish lozim. Ayniqsa me'morchilik, xaykaltaroshlik, rangtasvir va dekorativ san'at birga shakllanadi.

San'atdagi sintezga intilish Barokkoning asosiy belgilaridan biridir. Rangtasvir dastgoxli va monumental rangtasvirga bo'linadi. Rassom kartinasini podramnikki tortilgan xolstda ishlaydi. Bu xolst dastgoxga urnatilgan bo'ladi. Shu sabali ham bu

dastgoxli rangtasvir deb ataladi. "Monumental" so'zi juda katta degan mazmuni beradi. Monumental rangtasvir esa binolarning ichki yoki tashqarigi devoriga chizilgan katta kartina (freska, panno va boshqalar) hisoblanadi. Monumental rangtasvir asarini uning asosida (devorlar, tayanch, ship va hokazo) ajratish mumkin emas. Monumental kartinalar uchun mavzular katta ahamiyat berib tanlanadi. Buning uchun tarixiy voqealar, qahramonona jasoratlar, xalq ertaklari va hokazolar tanlanadi. Monumental rangtasvir bilan panno, mozaika va vitrajlar ham bevosita bog'lanib keladi. Bu san'at turlari dekorativ rangtasvir va dekorativ san'at hisoblanadi. Bu yerda monumental rangtasvir va arxitekturaning stil va obrazli birligi muhim ahamiyatga ega.

Rangtasvirning miniatyura, ikonaga rasm solish, dekorativ naqsh, teatr - dekoratsiyasi kabi turlari ham mavjud. Rangtasvirning har bir turlari o'zining bajarish texnikasi va badiiy - obrazli vazifalarni hal qilishi spetsifikatsiyasiga qarab ajratiladi. Rangtasvir tarixida ikonaga rasm solish san'ati katta rol uynagan. Bu san'at IV asrda Vizantiyada tugilib, bo'tun pravoslav dunyosiga tarkaladi. Ikonalar dunyoga xizmat qilib, unda faqat mukaddas diniy bitiklardagi obrazlar tasvirlangan. Maqbaralarda ikonalar me'morchilik, dekorativ - amaliy san'at bilan bir yaxlit kompozitsiyani tashkil etadi. Ikonadagi rasmlar diniy marosimlarda miltillab yonib turuvchi lampa va shamlar, shuningdek diniy aytimlar ta'sirida juda katta emotsional - obrazli ta'sir ko'rsatadi. Ikonalar iloxiy go'zallikni bera oluvchi rangtasvir asari hisoblanadi. Ikonalarning rangi shartli va dekorativ bo'lib, u real hayotni emas, balki iloxiy fikrni beradi. Shuningdek u xalqning estetik ideallarini aks ettiradi. Qadimgi Rus ikonalari dunyo san'atiga juda katta badiiy qiymatga ega bo'lgan san'at asarlari hisoblanadi. F.Grek, A.Rublev, Dionisiy kabi rassomlar ikonaga rasm solish san'atining eng ko'zga ko'ringan namoyondalaridan hisoblangan.

Rangtasvirning yana bir turi dekorativ naqqoshlik hisoblanadi. Kartina va monumental rangtasvirdan farqli bo'lgan mustaqil fikriy - obrazga ega bo'lmagan, dekorativ xarakterga ega bo'lgan syujetli rangtasvir kompozitsiyalari dekorativ rangtasvir deyiladi. Dekorativ rangtasvir me'moriy inshoot va dekorativ - amaliy san'at buyumlaridagi bezaklarning turli ko'rinishlarini birlashtiradi. Me'moriy dekorativ bezak devorga, gumbaz, fasad va binoning boshqa elementlariga yoki xolstga bajarilishi mumkin. Teatr dekoratsiyasi ham rangtasvirning turlaridan biri hisoblanadi. Uning vazifasi spektaklning obrazini yaratishdan iboratdir. Spektaklni badiiy bezash stsenografiya deb ham yuritiladi. Teatr uchun turli - tuman dekoratsiyalarni yaratishda rangtasvir juda katta rol uynaydi. U saxnadagi san'at asarini bo'lib o'tayotgan joyi, vaqti, davri, stili va janrini aniq bera oladi. Teatr - dekoratsiyasi rangtasviri faqat asar xarakteriga emas, balki spektaklning rejissurasiga va rassomning individual ijodiy yondoshuviga ham bog'liq bo'ladi. Shuning uchun ham turli teatlarda kuyilayotgan bitta spektakl turlicha bezatilishi va turlicha ahamiyatga ega bo'ladi. Rangtasvir bir qatlamli, ya'ni tez tugatiladigan va ko'pqatlamli va nozik nyuanslarni va ranglarning go'zal tuslarini bera oluvchi lessirovka usullariga bo'linadi. Rangtasvir uchun zarur bo'lgan rangni rassom palitrada aralashtirib topadi, keyin bu

bo'yoq kartina tekisligida rangga aylanadi. Bu yerda u rang tartibi - koloritni yaratadi. Ranglar aralashmasiga qarab u issiq va sovuq, quvnoq va g'amgin, tinch va harakatli, yorqin va to'q bo'ladi.

Hozirgi kunda zamonaviy san'atning tez suratlarda o'sib borishi yangi yo'l va yangi g'oyalarni kashf qilmoqda. Bu esa san'at ijodkorlarini yanada ko'proq ishlashiga va xalqni ko'proq harakat qilishga undamoqda. San'at tarixiy taraqqiyot jarayonida hamisha ijtimoiy ehtiyojlarni qondirib kelgan. San'at ijtimoiy hayotning murakkab, rango-rang munosabatlari bilan aloqador bo'lib, u bir vaqtning o'zida hammehnatning alohida turi, ham ijtimoiy ishlab chiqarishning maxsus sohasi, ham ijtimoiy ongning bir shakli, ham o'ziga xos bilim sohasi, ham ijodiy faoliyatning bir ko'rinishi sifatida amal qiladi. San'at ijtimoiy hayotning mustaqil bir sohasi bo'lib, o'ziga xos qonuniyatlari vazifalariga ko'ra u alohida jamiyat birligini ifodalaydi. San'at jamiyatning barcha tomonlariga ta'sir o'tkazadi, ijtimoiy ongning barcha shakllari bilan aloqaga kirishadi, hayotning turli jabhalarida odamlar faoliyat olib borishlarini rag'batlantiradi. Zamonaviy san'at bu yangicha qarash, yangicha yondashuv demakdir. Video art, instalyatsiya, audio art kabi yo'nalishlari esa tomoshabinning iloxiy va falsafiy tamondan ongini takomillashtirishga va o'tmish va kelajakni idrok qilishga chorlaydi.

Xulosa qilib shuni aytamizki, Rangtasvirdagi yo'nalishlar, XX asrning oxirlarida yurtimizda keng tarqalayotgan zamonaviylik aks etgan qartor yo'nalishlarni tahlil qilib ularni g'oyalarini ochib berdik. Bulardagi ranglarning mohiyati o'rganilib ijodda qo'llash usullari rang-barangligi o'rganildi. Rangtasvirdagi qo'llanilgan ramzlar va belgilarning falsafiy yechimlari izohlandi. Demak zamonaviy san'atda ijodiy g'oyaning ochib berish uchun makon va zamon tushunchasi va ranglarning psixologik jixatlari katta ahamiyatga ega ekanligiga iqror bo'ldim. Zamonaviy rangtasvir jamiyatning asosiy bo'gini bo'lgan inson ongiga kata ta'siri bilan ahamiyatlidir. Asarlarni tushinish va ularni tahlilida albatta hikoyanafislikka e'tibor berish lozim yani asarning kompazitsiyasi (joylashuvi), ranglar jilosi, asar g'oyasi, qo'llanilgan texnika kabi birin-ketinlikda taxlil qilinadi. Shundan so'ng asar haqidagi rassomning ichki kechirmalari va badiiy ifodasi bilan tanishib chiqiladi. Asar haqida umumiy xulosa qilinadi. Ko'rib turganizdek rangtasvir san'ati ham o'z falsafasiga ega soha hisoblanadi. Uni tub mohiyatiga yetish uchun kishidan chuqur tafakkur, yuqori dunyo qarash talab qiladi. Bu sohani kengayishi yoshlarni kitobxonlikka, ma'naviy yuksalishga va shu bilan birga jamiyatimizni ma'naviy butunligini yanada mustahkamlashishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES):

1. Mirziyoyev Sh.M. "Oliy Majlisga murojatnomasi", Toshkent, 2019.
2. Аскарлов Ш. Архитектура Темуридов. Т., 2009.
3. Хакимов А.А. Ташкент: культурологический контекст урбанизма. // Доклад на научной конференции в Институте истории, посвященной 2200 юбилею города. – Ташкент, 2009. – С. 20-25.

4. Ахмедова Н.Р. Рассом – давр – тарих. // SAN'AT. – Тошкент, 2004. – №2. – Б.20
5. Ўзбекистон тасвирий санъати антологияси. 1 жилд. Рангтасвир. – Тошкент: Кўхи Нур, 2009. – 334 б.
6. Mirzahamdamovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
7. Mirzahamdamovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
8. Sadikovna, S. G., Kurbonova, B., Akhmedova, N., & Sulaymanova, S. (2020). FUNDAMENTALS OF PROFESSIONALISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF PRACTICAL EXERCISES ON FORMING THE SKILLS ANDSKILLS OF FUTURE TEACHERS. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(6), 8894-8903.
9. Barchinoy, K., Sevarakhon, S., & Mukhammadkodir, Y. (2021). EFFECTIVE METHODS OF TEACHING FINE ARTS AND DRAWING AT SCHOOL.
10. Barchinoy, K. (2019). Problems of Improving Artistic Perception of Future Art Teachers. Cross-Cultural Communication, 15(4), 79-82.
11. Qurbonova, B. (2021). The history of visual art and it's importance in people life. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(2), 1558-1561.
12. Kakharovna, A. M., Tadjimatovich, Y. M., Rakhmatovich, S. O., & Mirzahamdamovna, Q. B. (2021). Modern Approaches to the Teaching of Fine Arts. Solid State Technology, 64(2), 4250-4254.